

УДК 787.6.077

*Чернецька Наталія Григорівна,
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки*

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ТВОРЧО-МИСТЕЦЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено діяльність творчо-мистецької лабораторії кафедри музичних інструментів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, розглянуто основні аспекти її роботи: концертне виконавство, створення нового ансамблевого бандурного репертуару, видання нотної літератури, популяризація бандурного мистецтва тощо.

Ключові слова: національна культура, бандурне мистецтво, творча робота, концертне виконавство, бандурний репертуар.

В статье исследована деятельность творческо-художественной лаборатории кафедры музыкальных инструментов Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, рассмотрены основные аспекты ее работы: концертное исполнительство, создание нового бандурного репертуара для ансамблей, издание нотной литературы, популяризация бандурного искусства и тому подобное.

Ключевые слова: национальная культура, бандурное искусство, творческая работа, концертное исполнительство, бандурный репертуар.

The article deals with the activity of creative-artistic laboratory at the department of musical instruments in the East-European Lessya Ukrainka university. The basic aspects of its work are considered: concert performance, creation of a new ensemble bandura repertoire, edition of musical literature, popularization of bandura art and so on.

Key words: national culture, bandura art, creative work, concert performance, bandura repertoire.

Нині, коли простежується зниження загального рівня культури значної частини української громади, проблема розвитку творчого потенціалу студентської молоді надзвичайно актуальна. У зв'язку з цим підвищується відповідальність педагога, адже лише творча, високоінтелектуальна особистість учителя може сформувати свідомих громадян, освічену, творчу особистість Української держави.

Досягти успіху у вихованні молодого музиканта допоможе вивчення та творче осмислення досягнень діячів музичної культури окремих регіонів із метою практичного впровадження їхнього досвіду в сучасний музично-педагогічний процес.

У цьому контексті значну науково-пізнавальну цінність має вивчення досвіду роботи професора кафедри музичних інструментів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Мирослави Петрівни Сточанської – художнього керівника й диригента студентської капели бандуристів «Дивоструни», художнього

керівника лауреата Міжнародних та Всеукраїнських конкурсів і фестивалів тріо бандуристок «Дивоструни» СНУ ім. Лесі Українки, відмінника освіти України, члена Національної ліги волинських композиторів, Всеукраїнської музичної спілки, Національної спілки кобзарів України.

Творча особистість бандуристки М. Сточанської поєднує в собі педагога, диригента, концертного виконавця та аранжувальника. Деякі аспекти її діяльності (концертна й педагогічна) уже висвітлювались у наукових виданнях. Активну діяльність М. Сточанської як аранжувальника засвідчує низка надрукованих репертуарних збірників [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

У цій статті йдеться про креативне явище кафедри музичних інструментів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки – творчо-мистецьку лабораторію під керівництвом М. Сточанської, яку вона очолює впродовж багатьох років. Учасниками цієї лабораторії є вихованці тріо бандуристок «Дивоструни» різних років: Наталія Никитюк, Олена Нагірна, Катерина Ковальчук, Алла Клімук, Ольга Разумовська.

Мета статті – вивчити особливості діяльності творчо-мистецької лабораторії на основі аналізу концертних програм, репертуарних збірників, аудіо- та відеозаписів, особистого спілкування авторки статті з керівником й учасниками лабораторії.

Із моменту створення в Луцькому педінституті ім. Лесі Українки капели бандуристів (1984) та відкриття класу бандури (1988), окрім удосконалення професійних навичок студента-бандуриста, М. Сточанська особливу увагу приділяла колективному виконавству студентської молоді: під її керівництвом активно концертували студентська капела бандуристів «Дивоструни» та квінтет бандуристок [2, 22–24]. У 1994 р. з кращих вихованок створено студентське тріо в структурі вузівської капели бандуристів. Склад учасниць колективу постійно оновлювався через завершення навчання у ВНЗ. У 1999 р. завдяки новому складу студентське тріо поступово перетворилось у самостійний творчий колектив, який упродовж наступних років став переможцем різних конкурсів і фестивалів: I Міжнародного музичного фестивалю «Срібні струни» (Гран-прі, Тернопіль, 2000), XII Міжнародного гуцульського фестивалю (II премія, Косів, 2002), II Всеукраїнського музичного фестивалю «Просвіта» (II премія, Київ, 2003), II Всеукраїнського конкурсу кобзарського мистецтва «Срібні струни» ім. З. Штокалка (I премія, Тернопіль, 2006), II Міжнародного фестивалю кобзарського мистецтва ім. Г. Китастого (I премія, Київ, 2006), I Відкритого фестивалю «Хранителі національного наследія» (Гран-прі, Красногорськ; Москва, 2008); III Міжнародного фестивалю-конкурсу виконавців на багатострунних безгрифних інструментах ім. В. Городовської (I премія, Москва, 2008).

Підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі мистецьких дисциплін є одним із найважливіших завдань музичної освіти на сучасному етапі. На жаль, у навчальних програмах не акцентується увага на питанні залучення студентів до композиторської творчості. М. Сточанська як педагог вищої школи прагне активізувати творчу діяльність студентів-бандуристів, формуючи в них навички елементарної композиторської творчості в процесі навчання, тим самим намагається залучати їх до творення нового навчального репертуару, який у процесі вивчення та апробації в колективі поповнює концертний репертуар ансамблю [2, 22–24]. У процесі творчої роботи молодий музикант виховує в собі потребу власної реалізації, отримує потрібні професійні навички аранжувальника й майбутнього керівника ансамблю бандуристів.

Саме тому значну частину репертуару тріо «Дивоструни» СНУ ім. Лесі Українки створили його учасниці, вихованки М. Сточанської: О. Нагірна, Н. Никитюк, А. Клімук, К. Ковальчук, О. Разумовська. Це перекладення, аранжування, обробки, які в процесі апробації посіли чільне місце в концертному репертуарі тріо та ансамблю бандуристів. Вагомий естетико-виховний вплив цих композицій на студентську молодь відмітила заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства Н. Брояко, зазначивши, що вони різноманітні за характером, стилем, фактурою, складністю виконання і, разом з тим, доступні для сприйняття [1, 5].

Творчі роботи вихованок М. Сточанської колоритні й оригінальні, написані сучасною музичною мовою з використанням різноманітних прийомів гри (арпеджіато, тремоло, тремоляндо, глісандо). Цим композиціям притаманні широка динамічна шкала, багатство тембральних фарб та агогічних відхилень, різноманітність фактурного звучання, оркестрове звучання бандурного супроводу, звуковий баланс вокальних й інструментальних партій, оригінальність інтерпретації, зручність виконання. Для створення яскравої образної картини відповідно до змісту твору застосовано дрібну пасажну техніку, мелізми, тріольний рух, пунктирний ритм, модуляцію, поліфонічний рух голосів тощо. Ці творчі роботи – результат спільних мистецьких пошуків тріо бандуристок та їхнього керівника. Показово, що в кожній вихованки М. Сточанської – свій почерк викладу матеріалу, адже мета керівника – виховання індивідуального стилю кожної з аранжувальниць, не порушивши їх особистого творчого бачення.

Про широке використання можливостей бандури в цих творчих роботах наголосив заслужений діяч мистецтв України, композитор Віктор Тиможинський у рецензії на один зі збірників М. Сточанської, зокрема зазначив, що «партії супроводу відрізняються високим рівнем технічної та виконавської складності, чудово підкреслюють розуміння специфіки інструмента, необмежені можливості його фактурного різноманіття і, як наслідок, переконливі у звучанні та зручні для виконання» [1, 6].

Цікавими й оригінальними є творчі роботи Олени Нагірної: аранжування авторських творів «Волиняночка» О. Каліщука [5, 184–187], «Не спи, моя рідна земля» С. Фоменка [5, 119–126]; обробки народних пісень «Така її доля» [4, 234–241], «Волинські співанки» [5, 188–205], «Вербо, вербиченько», «Порізала пальчик», «Ой, що ж то за шум учинився», «Гей, соколи», колядок «Дивная новина» та «Сійся, родися», обробки різдвяної мелодії «Дзвенять дзвіночки» [6, 31–40] і «Квіти моря» [5, 206–219].

Чимало композицій для тріо здійснила Наталія Никитюк. Серед них – аранжування творів: «Молитва» М. Стефанишина [5, 37–46], «У Волині очі сині» О. Дем'янчука [5, 175–183], «Тернова ружа» Г. Менкуш [4, 59–69], «Пісня про рушник» П. Майбороди (у співавторстві з М. Сточанською) [5, 164–174], «Літо» Є. Черевченка [9, 68–73], «Виряджала мати сина» В. Витвицького; обробки: «Ой, заграли музиченьки» [9, 55–67], «Іванку, Іванку» [9, 46–54], «Гетьте, думи» [7, 58–69], «Віночок повстанських пісень» (у співавторстві з М. Сточанською) [5, 107–118], «Чорнії брови, карії очі» [9, 75–85]; перекладення: «Спогади» О. Герасименко.

Значним досягненням вихованок творчо-мистецької лабораторії стало зарахування Олени Нагірної та Наталії Никитюк до Волинського обласного осередку Національної ліги українських композиторів [2, 197]. Їхні творчі роботи неодноразово отримували схвальні відгуки на концертах-звітах композиторів Волині, на міжнародних і всеукраїнських фестивалях та конкурсах бандуристів [9, 155].

Послідовницею у творенні оригінального бандурного репертуару є учасниця тріо «Дивоструни» Алла Клімук. Її творчі роботи – «Незабутній вальс» І. Шамо [9, 113–137], «Чорнобривці» В. Верменича [9, 100–112], «Молитва» Г. Татарченка [7, 22–34], «Молитва до Богородиці» А. Клімук [7, 45–57], «Щедрий вечір» [6, 67–74], «Прилетіли ангелята» [6, 19–26], «У Вифлємі» [6, 75–85], «Відвідини» О. Богомолець [8, 28–52], «Минає день, минає ніч» М. Мозгового [8, 67–76], «Пахне м'ята» Г. Татарченка [8, 99–110], «Напровесні» О. Левицького [8, 6–12], «Безсмертник» О. Зуєва [8, 13–27], «І як тепер тебе забути» О. Богомолець [8, 60–66], «Чебреці» А. Клімук [8, 77–85]. Ці музичні речі привертають увагу новизною композиторської думки та пошуком нових звукових реалій.

Авторське забарвлення притаманне творчим роботам Ольги Разумовської – ще одній вихованці М. Сточанської. У її обробках («Карі очі, чорні брови» [9, 33–45], «Де згода в сімействі» [9, 138–143], «Бог ся рождає» [6, 27–30], «Спи, Ісусе, спи» [6, 52–60], «Сміються–плачуть солов'ї» [8, 86–93]) й аранжуваннях («Пісня про таємничий сад» Р. Ловланда [8, 111–116], «Не думано, не гадано» О. Богомолець [8, 53–59]) відчувається високий рівень майстерності та власний смак.

Має свої роботи й Катерина Ковальчук: обробки «Ой не світи місяченьку» [9, 24–32], «Криниченька» М. Стецюна [8, 94–98] та аранжування «Гагілка» (за обр. С. Люкевича) [4, 33–47].

Репертуар колективу є ексклюзивним і нараховує понад 125 музичних номерів, різноманітних за стилем, фактурою, складністю – результат спільних творчих пошуків тріо й керівника. Серед них – вокальні та інструментальні твори українських і зарубіжних композиторів-класиків, сучасних композиторів, обробки українських народних пісень та романсів, польські й німецькі різдвяні пісні, що були репрезентовані під час закордонних концертних поїздок у рамках культурно-освітніх зв'язків до Німеччини (2001, 2002, 2003, 2005, 2007, 2009, 2010, 2011, 2013 рр.), Польщі (2004, 2006, 2008, 2011 рр.), Росії (червень, листопад 2008 р.).

Важливе місце в тематиці творчого доробку бандуристок посідають пісні на вірші Т. Шевченка та Лесі Українки, твори волинських авторів (В. Тиможинського, М. Стефанишина, М. Кузьо, І. Ольшевського, О. Каліщука, О. Богачука, В. Гея, Й. Струцюка, С. Олексеюк, Л. Засадко, Л. Михальчук, В. Чинча), обробки волинського мелосу.

Понад шістьдесят новостворених ансамблевих партитур учасницями тріо у творчій лабораторії увійшли до п'яти нотних збірників «Земле, моя земле, я люблю тебе» (2009), «Лесі Українці» (2011), «Пахнуть роси тишею» (2011), «3 Різдвом Христовим віншуємо щиро» (2011), «Напровесні» (2014). Ця нотна література використовується під час навчального процесу в СНУ ім. Лесі Українки та інших мистецьких закладів України середнього й вищого рівнів.

Колектив здійснив запис 16 компакт-дисків. Із них – 10 CD-дисків: «Радуйся земле, Син Божий народився» (дев'ять українських колядок і різдвяні віншування, 2005), «Земле, моя земле, я люблю тебе» (20 різножанрових творів, 2005), «Різдвяні вітання з України» (18 українських колядок і німецьких різдвяних пісень, 2007), «Возвеселімся всі разом нині» (12 українських колядок, 2007), «На струнах бандури» (13 різножанрових творів, 2008), «Земле моя» (22 твори, 2009), «Лесі Українці» (10 творів на слова Лесі Українки й волинських авторів, 2010), «Пахнуть роси тишею» (10 ліричних творів, 2010), «3 Різдвом Христовим!» (12 колядок і різдвяних пісень, 2010), «Напровесні»

(11 творів, 2013); шість DVD-дисків: «Спогади» та «Не спи, моя рідна земля» (Волинське телебачення, 2009), «З Різдром Христовим віншуємо широл!», «Лесі Українці», «І пісня від серця поллеться» (Волинське телебачення, 2011), «Пісенне намисто» (Волинське телебачення, 2013) [8, 119].

Колективи М. Сточанської мають низку записів на Українському й Волинському радіо та телебаченні, а також на німецькому й російському телебаченні: «Радіо «Культура» (Київ, 2007, 2008), на Першому національному (Київ, 2008), «Радіо «Луцьк» (Луцьк, 2007), у телепередачах «Нова Волинь» (Луцьк, 2005, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011), «Радіо Росія» (Москва, 2008) [9, 155]. Концертні програми тріо різних років (32 твори) уміщено до всесвітньої мережі Інтернет. У співпраці з Волинським телебаченням створено сім музичних фільмів (кліпів): «Молитва за Україну», «Тополина баркарола», «Чорнобривці», «Незабутній вальс», «Недумано, негадано», «Чебреці», «Безсмертник» [8, 119].

Тріо активно популяризує національне мистецтво через низку культурно-мистецьких проектів: концертні поїздки у форматі міжнародних культурних відносин (Німеччина, Польща, Росія), сольні концерти, лекції-концерти, презентації, записи CD- та DVD-дисків, ЗМІ, мережа Інтернет.

Крім цього, тріо «Дивоструни» бере активну участь у навчальному процесі, ілюструючи для студентів навчальний репертуар на індивідуальних заняттях із диригування, практикуму роботи з ансамблем бандуристів.

Серед мистецьких проектів М. Сточанської особливої уваги заслуговує творчий вечір-концерт, присвячений 30-й річниці творчої діяльності М. Сточанської, 25-й річниці створення студентської капели бандуристів «Дивоструни» та 10-й річниці концертної діяльності тріо бандуристок «Двоструни» з презентацією навчально-репертуарного посібника М. Сточанської «Земле, моя земле, я люблю тебе» й CD-диска до нього з 22 творчими роботами (Палац культури м. Луцька, травень 2009 р.).

Захоплення викликав творчий звіт тріо «Дивоструни» до 20-ї річниці Незалежності України, програму якого склали сольний концерт, презентація трьох нових видань М. Сточанської «Лесі Українці», «Пахнуть роси тишею», «З Різдром Христовим віншуємо широл!» та CD-дисків з однойменною назвою, демонстрація чотирьох кліпів з участю тріо, створених у співпраці з Волинським телебаченням (Палац культури м. Луцька, 2011 р.).

У наступному мистецькому проекті М. Сточанської – концерті-презентації нових творчих робіт тріо бандуристок «Дивоструни» –репрезентовано 11 композицій (аранжування, обробки) відомих вітчизняних майстрів поетичного слова та музичної думки. Концерт набув інтелектуально-ліричного забарвлення завдяки вдало підбраному репертуару (у якому поєднано високу культуру поетичного вислову та оригінальність музичної думки), захоплюючій енергетиці М. Сточанської у ролі ведучої дійства й переконливій режисурі виконуваних творів (СНУ ім. Лесі Українки, березень 2013 р.)

Творчий підхід і висока педагогічна майстерність М. Сточанської сприяє створенню в колективі атмосфери надзвичайно плідної творчої співпраці, яка збагачує молодих митців не тільки новими знаннями в галузі інструментального та вокального мистецтва, композиторської творчості, а й інтелектуально та духовно. Отже,

установлено, що творчо-мистецькій лабораторії під керівництвом М. Сточанської властиве різновекторне спрямування діяльності:

- 1) концертне виконавство – основний вид роботи;
- 2) створення нового бандурного репертуару (авторські перекладення, аранжування й обробки музичних творів, композиторські «проби пера»);
- 3) видання нотної літератури, презентаційних видань із фотоальбомами та CD-дисками;
- 4) участь у навчальному процесі (ілюстрація навчальної програми на індивідуальних заняттях із диригування, практикуму роботи з ансамблем);
- 5) запис аудіо-, відеоальбомів, музичних фільмів, тематичних радіо- й телепрограм;
- 6) популяризація бандурного мистецтва та національної культури серед студентської молоді;
- 7) пропагування кращих зразків високодуховної вітчизняної музичної й поетичної спадщини.

Отже, творчо-мистецька лабораторія під керівництвом М. Сточанської – це школа мистецького виховання, сценічного загартування молодих музикантів, котрі стали яскравими творчими особистостями та досвідченими концертними виконавцями, репрезентантами національної культури й бандурного мистецтва в Україні та за кордоном.

Література:

1. Брояко Н. Б. Вступне слово / Н. Б. Брояко, В. Тиможинський // Сточанська М. П. *Земле, моя земле, я люблю тебе (ансамбль бандуристів) : навчально-репертуарний посіб.* / М. П. Сточанська. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – С. 5–6.
2. Стефанишин М. С. *Роздуми про музику: статті, рецензії, відгуки, спогади, листи, світлини* / М. С. Стефанишин. – Луцьк : РВВ Навч.-метод. центру культури Волині ; ВОРВП «Надстир'я» ; ПП Іванюк В. П., 2008. – 364 с.
3. Сточанська М. П. *Бандура і гра в ансамблі : навч. посіб. для студ., керівників ансамблю бандуристів* / М. П. Сточанська. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. – 131 с.
4. Сточанська М. П. *Вокальні ансамблі у супроводі бандур (перекладення, аранжування, обробка) : навч.-метод. посіб.* / М. П. Сточанська. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 274 с.
5. Сточанська М. П. *Земле, моя земле, я люблю тебе (ансамбль бандуристів) : навчально-репертуарний посіб.* / М. П. Сточанська. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 264 с.
6. Сточанська М. П. *З Різдом Христовим вінуємо щиро : зб. ансамблевих партитур (обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивоструни»* / Мирослава Петрівна Сточанська. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 100 с.
7. Сточанська М. П. *Лесі Українці : зб. ансамблевих партитур (перекладення, аранжування, обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивоструни»* / Мирослава Петрівна Сточанська. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 132 с.
8. Сточанська М. П. *Напровесні : зб. ансамблевих партитур (перекладення, аранжування, обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивоструни»* / М. П. Сточанська. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – 123 с.
9. Сточанська М. П. *Пахнуть роси тишею : зб. ансамблевих партитур (аранжування, обробка) творів із репертуару тріо бандуристок «Дивоструни»* / Мирослава Петрівна Сточанська. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 158 с.